

Millî Mücadele’de Merkez Ordusu

Birinci Dünya Savaşı’nın ardından Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918 tarihinde **Mondros Mütarekesi**’ni imzalamak zorunda kalmıştır. Mütareke şartları İtilâf devletlerinin gerçek niyetlerini açıkça ortaya koymuş ve Türk topraklarını parçalama projesi uygulamaya geçirilmiştir. Bu maksatla Türk ordusunun silahsızlandırılması, terhis ve Anadolu’nun müdafaasız bir hale getirilmesi için işgalci devletler tarafından gizli ve açık büyük planlar yapılmıştır. Mustafa Kemal Paşa’nın ordunun toparlanarak yeniden düzenlenmesiyle ilgili mücadelesi sürerken diğer taraftan işgalciler tarafından Anadolu’nun pek çok bölgesinde isyan çıkarmak için kışkırtma çalışmaları da tüm hızıyla devam ettirilmiştir.

Mondros Mütarekesi’nin imzalandığı günlerde dağıtılmaya ve terhis edilmeye çalışılan Türk Orduları şu şekilde tertiplenmiştir: Başkomutanlık Karargâhı ve 1’inci Ordu İstanbul’da, 2’nci Ordu Adana’da, 3’üncü Ordu İstanbul’da, 4’üncü Ordu lağvedilmiş ve birlikleri 6 ve 7’nci Ordular arasında paylaşılmıştır, 5’inci Ordu Gelibolu’da, 6’ncı Ordu Musul’da, 7’nci Ordu İslâhiye’de, 8’inci Ordu İzmir’de, 9’uncu Ordu Kars’ta, 2 ve 7’nci Ordulardan oluşan Yıldırım Orduları Komutanlığı Adana’da, Kafkas İslam Ordusu ise Bakü’de yerleşmiştir. Millî Mücadele dönemi koşullarında, özellikle Batı Cephesi’nde Yunan ordusuna karşı Türk ordusunun silah ve cephane ihtiyacının karşılanmasında büyük güçlüklerle karşılaşmış, silah ve cephane açığı ilk aşamada kapatılamamıştır.

Düzenli Ordu birliklerinin kuruluşunda sonra 1921 Mart başlarında İkinci **İnönü Muharebesi** sırasında Türk ordusunda düzenlemeye gidilmiş ve 3’üncü Kolordu, 9 Aralık 1920 tarihinde “Merkez Ordusu” adını almış, 10 Kasım 1920 tarihinde Adana Cephesi Komutanlığı’na da 2’nci Kolordu adı verilmiştir. Bu suretle Türk Kara Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı emir ve kuruluşunda olmak üzere Doğu, Batı, Güney, Elcezire Cepheleri Komutanlıklarıyla, Merkez Ordusu ve 2’nci Kolordu, Kocaeli, Ankara ve Kastamonu ve Havalisi Komutanlıkları ve muhafız birliklerinden kurulmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti 1920 yılı sonunda, Anadolu’daki gelişmeleri yakından takip ederek özellikle isyan bölgelerinde bazı tedbirler almak için harekete geçmiştir. Alınan bu tedbirlerden biri de 9 Aralık 1920 tarihinde 407 sayılı kararname ile 3’üncü Kolordunun lağvedilip Merkez Ordusu’nun kurulmasıdır. Bu çerçevede 5’inci Kafkas Tümeni, 15’inci Tümen ve Sivas’ta yeni kurulacak 6’ncı Piyade Tümeni ile 13’üncü Bağımsız Süvari Tugayı’ndan kurulu “Merkez Ordusu” kurulmuş ve ordunun komutasına **Nurettin Paşa** getirilmiştir.

Nurettin (Sakallı) Paşa; 1873 yılında Bursa’da doğmuştur. Müşir İbrahim Paşa’nın oğludur. 1 Haziran 1890’da Harp Okulu’na girmiştir ve 1893’te mezun olmuştur. 23 Mart 1893’te Teğmen, 31 Ocak 1895’te Üsteğmen, 22 Temmuz 1895’te Yüzbaşı, 26 Ekim 1898’de Kıdemli Yüzbaşı, 26 Eylül 1901’de Binbaşı, (13 Aralık 1907’de Yarbay, 22 Haziran 1908’de Albay oldu ise de 7 Ağustos 1909’da Tasfiye-i Rütüb Kanunu ile rütbesi tekrar Binbaşılığa indirildi). 27 Kasım 1911’de Yarbay, 29 Kasım 1914’te Albay, 1 Mart 1918’de Mirliva (Tümgeneral), 31 Ağustos 1922’de Korgeneralliğe terfi etmiştir. Nurettin Paşa; 1897 Osmanlı-Yunan Harbi, 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Harbi, 1912-1913 Balkan Harbi, 1914-1918 Birinci Dünya Harbi, 1919-1922 İstiklâl Harbi’ne katılmıştır.

Merkez Ordusu’nun komuta yapısı şu şekilde oluşturulmuştur. Komutanı, Mirliva (Tuğgeneral) Nurettin Paşa, Kurmay Başkanı, Kurmay Yarbay Hüseyin Hüsnü (Tümgeneral Alptogan) Birlikleri; 15’inci Piyade Tümeni Komutanı, Vekâleten Piyade Albay İsmail Hakkı, sonra Kurmay Albay Şükrü Naili (Korgeneral Gökberk) Samsun ve civarında toplanmıştır. Bu tümenin bir kısım kuvvetleri denizyoluyla Akçakoca’ya gönderilmiştir. 14’üncü Süvari Tümeni Komutanı, Süvari Yarbay Suphi (Tümgeneral Kula) Zara ve güneyinde iç ayaklanmaların bastırılması, iç güvenlik ve huzurun sağlanması görevini yürütmüştür. 13’üncü Süvari Tugayı Komutanı, Binbaşı Fahri Koyulhisar’da, 27’nci Süvari Alayı Sivas, Kangal

bölgesinde, Giresun Alayı Refahiye'den Kangal'a gelmiştir. Erzincan Mevki Komutanlığı Erzincan'da, Eğin (Kemaliye) Millî Müfrezesi Eğin'de, 5'inci Hücüm Taburu Refahiye kesiminde görev yapmıştır. Ayrıca Sivas'ta da 6'ncı Piyade Alayı, bir depo alayı ve bir dağ topçu takımı oluşturulmuştur.

Merkez Ordusu'nun kuruluşu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı **Mustafa Kemal Paşa** tarafından 3'üncü Kolordu Komutanlığı'na şu yazıyla bildirilmiştir:

"1. 3'üncü Kolordu lağvedilmiş ve 5'inci ve 15'inci Firkalarla Sivas'ta derdest teşkil 6'ncı Atlı Piyade Firkalarından mürekkep olarak, Merkez Ordusu teşkil ve ihdas olunmuştur.

- 2. Merkez Ordusu Kumandanlığı'na seferde Ordu Kumandanı selahiyeti ile Mirliya Nurettin Paşa Hazretleri tayin olmuştur.*
- 3. Merkez Ordusu Kumandanlığı mıntıkası, Sivas Vilayeti ile Canik, Sinop, Amasya, Tokat, Çorum, Yozgat, müstakil livalarını içermektedir.*
- 4. Merkez Ordusu Karargâhı 3'üncü Kolordu Karargâhı'ndan istifade edilmek suretiyle teşkil olunacaktır."*

Merkez Ordusu, kuruluşunun ardından teşkilatını genişletmiş ve bölgesinde görev yapmak üzere farklı birlikler kurulmuştur. Bu birlikler şu şekildedir.

1. Asayiş Mıntıkları Teşkilatı
2. Oymak Teşkilatı
3. Askeri Polis Teşkilatı
4. Amele Taburları
5. Depo Alayları
6. Asayiş Bölükleri
7. Emniyet Teşkilatı
8. Mıntika Komutanlıkları

Merkez Ordusu'nun kuruluşunun en önemli amacı özellikle Karadeniz ve Orta Anadolu'da ortaya çıkan çetecilik faaliyetleri ve isyanları bastırmaktır. Bu ordunun isyancı ve bozguncu faaliyetlerle ilgili teşebbüsleri, sorumluluk sahasının çeşitli yerlerinde kurduğu Askeri Polis Teşkilatı vasıtasıyla takip edilmiştir. Ayrıca İstanbul'daki gizli gruplardan **Karakol**, Felah, **Teşkilat-ı Mahsusa**, **Mim Mim**, Berzenci gibi gizli gruplarla temas halinde olup istihbarat toplamıştır.

Millî Mücadele'nin ilk günlerinde, Anadolu'da meydana gelen en önemli sorunlardan biri de Koçgiri Aşireti'nin isyan teşebbüsüdür. İşgal güçlerinin kıskırtmaları ve Anadolu üzerindeki emelleri doğrultusunda başlayan bu isyan hareketi Merkez Ordusu tarafından bastırılmış ve etkisiz hale getirilmiştir. Koçgiri Aşireti'nin önemli bir kısmı Hafik (Koçhisar), Zara, İmranlı (Umrâniye), Suşehri, Refahiye, Kemah, Divriği, Kangal, Ovacık, Kuruçay ilçeleriyle, Hamo, Zımara bucakları ve bucakların çevresinde bulunan 135 köye yerleşmiştir. Bu 135 köyden 16 köyün tamamı Koçgiri Aşireti'ne mensup kişilerce iskân edilmiştir.

Nurettin Paşa, Türkiye Büyük Millet Meclisininin 13 Mart 1921 tarihinde verdiği emir doğrultusunda 3 Nisan 1921 tarihinden itibaren yapacakları harekâtı planlamış ve Zara'da 14'üncü Süvari Tümeni'ne, Koçhisar'da 13'üncü Süvari Tugayı'na, Kangal'da 27'nci Süvari Tugayı'na, Erzincan'da Merkez Ordusu vasıtasıyla Kemah Müfrezesi'ne görev vermiştir.

Harekât tamamen, ayaklanmaya katılanlara ve halkı kışkırtan kişilere karşı yapılmış olup, Merkez Ordusu'nun isyanı bastırmak için ayırdığı kuvvetin toplamı, 3161 er ve 1351 hayvandan ibarettir. İsyancıların mevcudu yaklaşık olarak 3000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. 10 Nisan 1921 tarihinde başlayan harekât, 11-12 Nisan 1921 günlerinde yapılan baskınlar neticesinde durdurulmuş ve 17 Haziran 1921 tarihinde tamamen kontrol altına alınmıştır.

Merkez Ordusu bölgesinde yaşanan asayişsizlik neticesi ve Türk ordusunun İkinci İnönü Muharebesi'ni kazanmasından sonra Yunan birlikleri Batı Anadolu'da ve Karadeniz Bölgesi'ndeki Pontusçu Rumları kışkırtarak bölgedeki asayiş bozmaya çalışmışlardır. Bu kapsamda köyleri yakmak, savunma gücü olmayan masum Türk köylülerini öldürmek, İnebolu liman ve şehrini topa tutmak gibi girişimlerde bulunmuşlardır. Bu olaylara karşı Merkez Ordusu derhal harekâta başlamış ve bölgeyi kontrol altına almıştır.

Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı günlerde Karadeniz'deki Pontus Rumları, Trabzon, Samsun sahillerinden başlayarak iç kısımlara doğru devam eden mıntikalarda bir Pontus Hükümeti kurmayı amaçlamışlardır. Bu maksatla, Samsun, Bafra, Çarşamba, Terme, Kavak, Amasya, Merzifon, Ladik, Köprü, Gümüşhacıköy, Erbaa, Niksar ve Tokat çevresinde masum insanlara mezâlim yapmaya başlamış ve Müslüman halka zulüm etmişlerdir.

Özellikle Karadeniz sahillerinde bulunan Rumlar, işgalcilerden aldıkları destekle çeteler oluşturmaya başlamışlar ve isyan etmişlerdir. Merkez Ordusu'nun ikinci önemli harekâtı bu çeteler ile yapmış olduğu mücadeledir. Bu isyan hareketinin en yoğun yaşandığı yer Samsun bölgesi olduğu için harekâta buradan başlanmasına karar verilmiş ve bölgede operasyon gerçekleştirilmiştir. Merkez Ordusu, Pontusçulara karşı ilk tedbir olarak ellerindeki silahların toplanması girişiminde bulunmuş ve bölgedeki Rumların silahsızlandırılması için girişimlerde başlatılmıştır. Neticede bölgedeki isyan girişimi ve çetecilik faaliyetleri Merkez Ordusu tarafından bastırılmış ve asayiş sağlanmıştır.

Merkez ordusu, Türk ordusundaki yeni yapılanma ve 1'inci ve 2'inci Ordu Komutanlıklarının kurulmasından sonra 8 Şubat 1922 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile lağvedilmiştir.

Hüsnü ÖZLÜ

KAYNAKÇA

BALCIOĞLU, Mustafa, **Belgelerle Millî Mücadele Sırasında Anadolu'da Ayaklanmalar ve Merkez Ordusu**, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara 1991.

BALCIOĞLU, Mustafa, **İki İsyân (Koçkiri, Pontus), Bir Paşa (Nurettin Paşa)**, Nobel Yayınları, Ankara 2000.

TAŞ, Necati Fahri, **Nurettin Paşa**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2014.

Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989.

TÜRKMEN, Zekeriya, **Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması (1918-1920)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.

TÜRKMEN, Zekeriya, **Yeni Devletin Şafağında Mustafa Kemal**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, 2.cilt, 2.Kısım, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri, 2.cilt, 3.Kısım, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Sakarya Meydan Muharebesi, 2.cilt, 5.Kısım, 2. Kitap, Genelkurmay Başkanlığı, Harp Tarihi Dairesi Yayınları, Ankara 1973.

17/08/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/milli-mucadelede-merkez-ordusu/?pdf=4378> adresinden erişilmiştir